

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет філології

Кафедра української мови

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА»

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Українська мова і
література)»

Спеціальність 014 Середня освіта

014.01 Українська мова і література

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 1 від 28 серпня 2025 р.

м. Івано-Франківськ - 2025

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Вступ до мовознавства
Викладачі	Пена Любов Іванівна
Контактний телефон викладача	0972168948
Е-mail викладача	liubov.pena@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний
Обсяг дисципліни	6 кредитів ЄКТС, 180 год.
Покликання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua
Консультації	Обговорення загальнометодологічних і загальнонаукових аспектів курсу, особливостей виконання різних форм робіт. Згідно з графіком консультацій. За необхідності можливі консультації онлайн.
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p>Курс «Вступ до мовознавства» посідає важливе місце в лінгвістичній підготовці майбутнього філолога. Він має пропедевтичний характер. Основні його завдання полягають у тому, щоб підготувати першокурсників до слухання спеціальних лінгвістичних дисциплін, сформувати в них наукове розуміння сутності мови як суспільного явища, що виникло, розвивається, функціонує за специфічними законами, подати їм найважливіші теоретичні відомості з мовознавчої науки, ознайомити з основними поняттями і термінами, виробити вміння самостійно давати характеристику мовному матеріалу, підготувати до наукового вивчення конкретної мови – рідної, а також іноземної (-их).</p>	
3. Мета і цілі навчальної дисципліни	
<p>У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен здобути:</p> <ul style="list-style-type: none"> – здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу, вироблення власної дослідницької стратегії й реалізації її у професійній діяльності; – здатність бути креативним, застосовувати теоретичні знання в практичних ситуаціях; – здатність використовувати знання про мову як особливу знакову систему у професійній діяльності, її природу, функції, рівні; – здатність вільно оперувати фаховими термінами для виконання професійних завдань; – здатність трансферу сучасних наукових досягнень у загальноосвітні навчальні заклади, у практику викладання української мови; – знання класифікації звуків мови, закономірностей їх поєднання, фонетичні процеси, природу і структуру складу; – знання передумов виникнення, етапи становлення, форми розвитку та види письма; – знання принципів орфографії та укладання алфавітів; – навички визначення типів відношень слів у лексичній системі мови; – розуміння сутності фразеологізмів та їхніх ознак; – знання типів словників та їхніх порівняльних характеристик; – розуміння наукових критеріїв класифікації мов та основних закономірностей їх історичного розвитку; – вміння визначати граматичні значення, категорії, граматичну форму слова, способи вираження граматичних значень у різних мовах; – знання ознак та структури найменшої комунікативної одиниці – речення. <p>Здобувач освіти повинен:</p> <ul style="list-style-type: none"> – визначати місце мовознавства в системі наук; чітко окреслювати різні мовознавчі поняття; – практично визначати одиниці різних мовних рівнів; робити їх аналіз; – класифікувати звуки мови, визначати закономірності їх поєднання, усвідомлювати фонетичні процеси, природу і структуру складу, а також наголосу та інтонації; – пояснювати певні правописні явища відповідно до принципів орфографії; 	

- визначати типи відношень між словами в лексичній системі мови;
- визначати типи словників та їхні порівняльні характеристики;
- окреслювати наукові критерії класифікації мов світу;
- визначати граматичні значення, категорії, граматичну форму слів, способи вираження граматичних значень;
- формулювати ознаки та визначати структуру найменшої комунікативної одиниці – речення; визначати його типи;
- застосовувати різні класифікації мов світу для визначення мовних сімей і груп;
- користуватися здобутими знаннями, вивчаючи дисципліни мовознавчого циклу;
- знати і розуміти систему мови, вміти застосовувати набуті знання у професійній діяльності;
- мати навички пошуку, обробки та аналізу інформації з різних джерел, кваліфіковано презентувати результати професійної діяльності із застосуванням сучасних інформаційних технологій;
- аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють;
- вільно оперувати лінгвістичною термінологією для розв’язання професійних завдань;
- оцінювати розвиток мовознавчої думки від давнини до сучасності, знати відомі праці українських і зарубіжних лінгвістів.

4. Програмні компетентності

Інтегральна компетентність: Здатність розв’язувати складні завдання і практичні проблеми в галузі середньої освіти, що передбачає застосування теорій і методів освітніх наук і характеризується комплексністю й невизначеністю педагогічних умов організації навчально-виховного процесу в основній (базовій) середній школі.

Загальні компетентності:

1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу, вироблення власної дослідницької стратегії й реалізації її у професійній діяльності.
4. Здатність бути креативним, застосовувати теоретичні знання в практичних ситуаціях.
7. Здатність навчатися й оволодівати новими знаннями.
12. Здатність виконувати власне дослідження на належному рівні.
14. Здатність використовувати мовно-літературні знання в освітній діяльності.

Фахові компетентності:

1. Здатність активно застосовувати професійно-профільні знання, уміння й навички з мовознавчих, літературознавчих, психолого-педагогічних дисциплін із використанням передових освітніх технологій у загальноосвітніх навчальних закладах різних типів.
8. Здатність до володіння основними мовознавчими і літературознавчими поняттями, здатність застосовувати їх у процесі аналізу та інтерпретації текстів різних стилів.
11. Здатність здійснювати власне дослідження в освітній діяльності, узагальнювати й оприлюднювати результати розроблення актуальної проблеми (у фахових виданнях, виступах тощо).
16. Здатність розвивати когнітивні, психо-моторні, поведінкові механізми – пам’ять, увагу, критичне ставлення, почуття відповідальності та ін.
17. Здатність ефективно і компетентно брати участь у різних формах наукової комунікації (конференції, круглі столи, дискусії, наукові публікації) в професійній сфері.

5. Програмні результати навчання

7. Уміти працювати з теоретичними та науково-методичними джерелами (зокрема цифровими), віднаходити, обробляти й систематизувати інформацію, використовувати її в освітньому процесі.

12. Володіти методами літературознавчих та мовознавчих досліджень, компаративного аналізу, інтерпретації художнього тексту.
19. Ефективно спілкуватися в науково-навчальній, соціально-культурній та офіційно-ділових сферах; виступати перед аудиторією, брати участь у дискусіях, обстоювати власну думку (позицію), дотримуватися культури поведінки й мовленнєвого спілкування.
21. Забезпечувати дотримання правил академічної доброчесності у власній навчальній, науковій, педагогічній діяльності.
22. Здатність навчатися впродовж життя і вдосконалювати з високим рівнем автономності набути під час навчання кваліфікацію.

6. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	24 / 12
практичні заняття	36 / 6
самостійна робота	120 / 162

Ознаки навчальної дисципліни

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Обов'язкова / вибіркова
1	А 4 Середня освіта	1	Обов'язкова

Тематика навчальної дисципліни

Тема	Кількість годин					
	лекції		практ. заняття		сам. роб.	
	денн а	заочн а	ден на	заоч на	денн а	заочн а
<p>1. Мовознавство як наука. «Вступ до мовознавства» як навчальна дисципліна</p> <p>Предмет та основні розділи мовознавства. Зв'язок мовознавства з іншими науковими дисциплінами. Методи проведення лінгвістичних досліджень. Можливості використання набутих знань у шкільному курсі української мови.</p>	2	1			4	6
<p>2. Мова, її природа та суспільні функції</p> <p>Суспільний характер мови, її функції. Мова і мислення. Мова і мовлення. Знаковий характер мови. Сутність мови та її функції як предмет розгляду на факультативних заняттях та в гуртковій діяльності у школі.</p>	2	1	2	1	8	10
<p>3. Система і структура мови</p> <p>Поняття системи та структури мови. Основні одиниці мови та їхні функції. Мовні рівні (яруси): нижчий і вищі; основні та проміжні. Розділи мовознавства. Поняття синхронії та діахронії.</p>	2		2	1	6	8
<p>4. Фонетика як наука про звуки мови</p> <p>Фізичний аспект у вивченні звуків. Акустичні властивості звуків. Анатомо-фізіологічний аспект вивчення звуків. Будова мовного апарата. Принципи класифікації звуків мови. Система голосних. Система приголосних. Лінгводидактичні основи вивчення фонетики в загальноосвітній школі.</p>	2	1	2	1	6	8
<p>5. Фонетичне членування мовленнєвого потоку</p> <p>Комбінаторні та позиційні звукові зміни. Сегментні й</p>	2	1	2	1	8	10

суперсегментні одиниці мови. Склад. Теорії складу. Типи складів. Такт, енклітики і проклітики. Фраза. Наголос і його типи. Поняття про орфоєпію. Інтонація та її елементи. Фонетична транскрипція. Можливості використання набутих знань у майбутній педагогічній діяльності.						
6. Лінгвістичний аспект вивчення звуків. Поняття про фонему Суть лінгвістичного аспекту у вивченні звуків. Фонологія як галузь знань про фонему. Поняття фонем. Функції фонем. Диференційні та інтегральні ознаки фонем. Варіанти та варіації фонем. Фонологічні опозиції. Фонологічна система мови. Фонематична транскрипція.	2	1	2		6	8
7. Походження та розвиток письма Звукова мова і письмо. Значення в історії суспільства. Основні етапи розвитку письма: предметне, піктографічне, ідеографічне, складове і звукове. Графіка й алфавіти. Виникнення й розвиток основних алфавітів. Звук і буква. Орфографія та її принципи. Поняття про транслітерацію. Використання набутих знань у практиці навчання української мови в загальноосвітній школі.			2		8	10
8. Слово як основна номінативна одиниця мови Лексикологія. Розділи лексикології. Слово як основна одиниця лексичної системи. Проблема визначення слова. Ознаки слова. Поняття про лексему. Лексичне значення слова. Типи лексичних значень слів в українській мові. Багатозначність слів. Омонімія. Типи омонімів. Пароніми. Фразеологічні одиниці мови. Поняття стійкості та ідіоматичності. Класифікація фразеологізмів. Джерела фразеології. Слово як предмет вивчення на уроках української мови в загальноосвітній школі.	2	1	2	1	6	8
9. Історичні зміни словникового складу мови Поняття лексико-семантичної системи мови. Синоніми, їх типи. Антоніми. Явище енантіосемії. Активна і пасивна лексика. Архаїзми й історизми. Неологізми, їх типи. Оказіоналізми. Основні шляхи збагачення словникового складу мови. Інтернаціоналізми. Лінгводидактичні основи вивчення вказаних розрядів слів у шкільному курсі української мови.			2	1	6	8
10. Лексикографія Лексикографія як наука про теорію і практику укладання словників. Принципи укладання слів у словниках. Енциклопедичні й лінгвістичні словники. Типи лінгвістичних словників. Структура словникових статей у різних типах словників. Робота з різними типами словників на уроках української мови в загальноосвітній школі.			2		6	8

<p>11. Дериватологія Словотвір як учення про способи і засоби творення слів. Зв'язок словотвору з лексикологією та граматиною. Основні поняття дериватології: словотвірне значення, твірна основа, словотворчий засіб, словотвірний тип і розряд, словотвірна категорія, словотвірне гніздо. Основні способи словотворення: морфологічні (афіксація, основоскладання, словоскладання, абрєвіація), морфолого-синтаксичний, лексико-синтаксичний, лексико-семантичний. Словотвір у шкільному курсі української мови.</p>	2	2	2		8	10
<p>12. Поняття про морфему Предмет граматики. Розділи граматики. Морфема як найменша значеннева одиниця мови. Типи значень морфем: речове, реляційне, дериваційне. Корені й афікси. Типи афіксів. Морфемна будова слова. Історичні зміни морфемної будови слова: опрощення, ускладнення, перерозклад, декореляція. Вивчення морфемної будови слова в загальноосвітній школі.</p>	2	2	2		8	10
<p>13. Граматичне значення, граматична категорія, граматична форма Граматичне значення, його типи. Засоби вираження граматичних значень: синтетичні й аналітичні. Поняття про граматичну категорію. Граматична форма слова як єдність граматичного значення та засобу його вираження. Синтетичні й аналітичні форми слів. Лінгводидактичні основи вивчення граматики в загальноосвітній школі.</p>	2	2	2		6	8
<p>14. Частини мови як лексико-граматичні класи слів З історії вивчення частин мови. Критерії виділення частин мови. Характеристика основних частин мови. Явища перехідності в системі частин мови: субстантивація, ад'єктивація, нумералізація, прономіналізація, вербалізація, адвербіалізація, партикуляція, інтер'єктивація, препозиціоналізація, кон'юнкціоналізація. Частини мови в різних мовах. Частини мови у шкільному курсі української мови.</p>	2		2	2	8	10
<p>15. Поняття про словосполучення та речення Поняття словосполучення. Типи словосполучень. Типи синтаксичних зв'язків у словосполученні. Речення як основна комунікативна одиниця мови. Типи речень. Актуальне членування речення. Спільне й відмінне у трактуванні словосполучення у вищій та загальноосвітній школах.</p>	2		2		6	10
<p>16. Походження і розвиток мови. Різноманітність мов світу. Класифікації мов Теорії походження мови. Моногенез і полігенез. Закономірності розвитку мов. Мови міжнародного спілкування. Штучні міжнародні мови. Генеалогічна класифікація мов світу. Суть типологічної класифікації. Проблеми походження, розвитку і класифікації мов на уроках української мови, факультативних заняттях та в гуртковій роботі в загальноосвітній школі.</p>			2		8	12

17. Контрольна робота.			2		6	10
18. Термінологічний мінімум.			2		6	10
	ЗАГАЛОМ:	24	12	36	6	120 162
7. Система оцінювання навчальної дисципліни						
Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	<p>Система оцінювання курсу відбувається згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень студентів, що регламентовані в університеті: Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника та Порядок організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.</p> <p>Робота на практичних заняттях упродовж семестру оцінюється за 100-бальною шкалою. Загальна максимальна сума балів за курс – 100 балів: 50 – за роботу під час семестру (відповіді на практичних заняттях, виконання завдань, тестування, різні види самостійної роботи, контрольна робота, термінологічний мінімум) і 50 б. – за іспит.</p>					
Вимоги до письмових робіт	Концептуально конкретне й емпірично верифіковане висвітлення питань.					
Практичні заняття	Опрацювання програмових питань зі всіх тем курсу. Форма: усна відповідь, дискусія, реферативне повідомлення, аналіз першоджерел, виконання вправ і завдань.					
Умови допуску до підсумкового контролю	На рейтингову оцінку впливає активність здобувачів на практичних заняттях, успішне виконання робіт, вчасне й належне виконання самостійної та індивідуальної роботи, відсутність пропусків без поважних причин, а також результати відпрацювання пропущених занять та різних видів тестувань.					
Підсумковий контроль	Форма підсумкового контролю – іспит. Білет складається з теоретичних питань і практичних завдань.					
8. Політика навчальної дисципліни						
<p>Студент повинен добросовісно готуватися до всіх видів поточного та підсумкового контролю, дотримуватися правил академічної доброчесності.</p> <p><u>Академічна доброчесність.</u> У «Кодексі честі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» встановлені загальні морально-етичні принципи та правила поведінки, яких мають дотримуватися всі учасники навчально-освітнього процесу. За цим документом представники університетської громади повинні дотримувати принципу академічної доброчесності та у всій своїй навчальній та викладацькій діяльності зобов'язані діяти порядно, доброчесно. https://pnu.edu.ua/polozhennia-pro-zapobihannia-plahiatu/. За дотриманням членами університетської громади морально-етичних та правових норм цього Кодексу відповідає «Комісія з питань етики та академічної доброчесності» при університеті, яка відстежує і регламентує поведінку здобувачів освіти в навчальному процесі. https://pnu.edu.ua/polozhennia-pro-zapobihannia-plahiatu/.</p> <p><u>Відвідування занять.</u> Урегульовано «Положенням про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» https://nmv.pnu.edu.ua/нормативнідокументи/polozhenja/. У разі пропуску занять здобувачі освіти повинні відпрацювати їх індивідуально в письмовій чи усній формі, щоб виконати всі завдання поточного і підсумкового контролю.</p> <p><u>Навчання за індивідуальним графіком.</u> Студенти, які навчаються за індивідуальним графіком, опрацьовують частину теоретичного матеріалу самостійно з обов'язковим проходженням усіх тестувань у системі дистанційного навчання d-learn.pnu.edu.ua та виконанням усіх завдань відповідно до індивідуального графіку навчання, складеного та</p>						

погодженого з викладачем на початку семестру. Умови навчання за індивідуальним графіком регламентовано [Положенням про порядок навчання здобувачів вищої освіти за індивідуальним графіком у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника](#).

Неформальна освіта. Порядок здобуття неформальної освіти та визнання її результатів регламентує «Положення про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника». <https://nmv.pnu.edu.ua/нормативні-документи/polozhenja/>. Для здобуття неформальної освіти рекомендовано використання платформ Coursera, Prometheus, Udemy, EdEra та ін.

Повторне вивчення дисципліни. Студент, який не набрав 50 балів за відомістю №3, має змогу проходження курсу вдруге відповідно до [Положення про порядок повторного вивчення навчальних дисциплін \(кредитів ECTS\) в умовах ECTS](#) або відраховується з навчального закладу.

Наприкінці курсу студенти можуть надати відгуки та пропозиції щодо якості викладання дисципліни на сайті <https://d-learn.pnu.edu.ua>.

9. Рекомендована література

1. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2006. 144 с.
2. Булаховський Л.А. Нариси з загального мовознавства. Київ, 1959. 308 с.
3. Булаховський К.А. Цікаве мовознавство. Львів : Апріорі, 2019. 200 с.
4. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Вища школа, 1985. 360 с.
5. Дорошенко С.І., Дудик П.С. Вступ до мовознавства : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2006. 305 с.
6. Загнітко А.П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. У 4-х т. Донецьк : ДонНУ, 2012.
7. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства: підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2006. 336 с.
8. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 368 с.
9. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. Перекл. з франц. Київ : Основи, 1998. 324 с.
10. Українська мова: Енциклопедія / редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), М.П.Зяблюк (та ін.). Київ : Українська енциклопедія, 2007. 824 с.
11. Ющук І.П. Лекції зі вступу до мовознавства: навчальний посібник. Київ : Вид-во Міжнародного інституту лінгвістики і права, 1995. 303 с.

Методичне забезпечення

Конспекти лекцій; варіанти контрольних робіт; зразки тестових завдань; програмові вимоги до курсу; варіанти завдань для самостійної роботи студентів; термінологічний мінімум; електронна хрестоматія.

Пена Л.І. Вступ до мовознавства. Збірник вправ і завдань. Івано-Франківськ : Видавець Третяк І.Я., 2008. 72 с.

Пена Л.І., Дрогомирецький П.П. Вступ до мовознавства: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 102 с.

Пена Л.І. Вступ до мовознавства: Практикум. Івано-Франківськ : Фоліант, 2017. 150 с.

Пена Л.І. Курс «Вступ до мовознавства» у формуванні майбутніх філологів. *Вісник науки та освіти* (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал. 2024. № 3 (21) 2024. С. 313-324.

Пена Любов Іванівна,

доцент кафедри української мови